

Předmět konkursního řízení a jeho správa

Ilona SCHELLEOVÁ

1. Konkursní podstata

Předmětem konkursního řízení je konkursní podstata. Její definice je obsažena v § 6 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, kde je řečeno, že „majetek podléhající konkursu tvoří konkursní podstatu“. Ve druhém odstavci je ustanovení prvního odstavce podrobněji specifikováno, když je uvedeno, že „konkurs se týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkursu a kterého nabyl za konkursu; tímto majetkem se rozumí také mzda nebo jiné podobné příjmy. Do podstaty nenáleží majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí; majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není.“ Současná definice konkursní podstaty je ve skutečnosti zjednodušenou definicí, která byla obsažena v konkursním řádu z roku 1931 v § 3. Zde bylo uvedeno, že konkursní podstata je úpadcům majetek, který slouží k uspokojení nároků jeho věřitelů.¹

Definice konkursní podstaty uvedená v platném zákoně o konkursu a vyrovnání je však velmi obecná a v zásadě neřeší ani funkci konkursní podstaty, ani právní povahu majetku, který tvoří konkursní podstatu, přitom se jedná o jeden ze základních pojmů konkursního práva. K tomu, abychom mohli vyložit naznačené otázky si musíme vzít na pomoc některá další ustanovení zákona.

¹Text § 3 konkursního řádu z roku 1931 doslovně zní:

Odst. 1: „Od prohlášení konkursu není úpadci dovoleno nakládat svým jménem, které jest podrobeno exekuci a které mu náleželo v den prohlášení konkursu anebo kterého nabyl za konkursu (konkursní podstata).“

Odst. 2: „Do konkursní podstaty náleží zejména veškeré nemovité jmění úpadcovo, které jest ve zdejším státním území, a veškeré movité jmění úpadcovo, ať jest kdekoliv, pokud není o něm jinak ustanoveno v mezinárodních smlouvách nebo vládních prohlášeních vyhlášených ve Sbírce zákonů a nařízení.“

Odst. 3: „Konkursní podstata buď vzata podle ustanovení konkursního řádu do uschování a do správy a budiž jí užito k uspokojení všech osobních věřitelů, kterým v den prohlášení konkursu přišlužejí proti úpadci majetkoprávní nároky (konkursní věřitelé).“

Předně je to otázka funkce konkursní podstaty. Ta vychází z toho, že se jedná o úpadcův majetek, který slouží (po jeho zpeněžení) k rovnoměrnému uspokojení věřitelů. Vychází se z existenciálního úsudku a z účelového určení majetku. Musí se tedy jednat o úpadcův majetek, který slouží k uspokojení pohledávek úpadcových věřitelů. Úpadcův majetek by nebyl konkursní podstatou, kdyby nesloužil uvedenému účelu. Konkursní podstata je proto vždy účelovým majetkem. Účelové jmění může, ale nemusí mít samostatnou právní subjektivitu. Kdy jde o ten a kdy o onen případ, to lze spolehlivě poznat podle toho, zda sounáležitost jmění k dosavadnímu subjektu přestává nebo dále trvá. Jako samostatný právní subjekt můžeme uvést nadaci, protože majetek, z něhož nadace sestává, přestal být vlastnictvím zakladatele. Tím se dostáváme k dalšímu problému, který zákon výslovně neřeší. Je to otázka právní povahy majetku, který tvoří konkursní podstatu.

Z definice konkursní podstaty uvedené v § 3 zákona o konkursu a vyrovnání zcela spolehlivě nevyplývá, zda úpadce přestává nebo nepřestává být vlastníkem majetku, který tvoří konkursní podstatu. Jinak řečeno, zda se prohlášením konkursu mění subjekt vlastnického práva. Z definice je možné ovšem dovodit, že se jedná o majetek úpadcův v den prohlášení konkursu a dále majetek kterého nabyl za konkursu. Dlužník se přitom stává úpadcem až prohlášením konkursu. Z toho bychom tedy mohli volným výkladem vyvodit, že prohlášením konkursu se nic nemění na vlastnickém právu dosavadního dlužníka. Navíc v zákoně nenajdeme žádné ustanovení o tom, že v důsledku prohlášení konkursu dochází k přechodu vlastnického práva. Dochází jen k jeho omezení. Konkursní podstata je tedy nadále majetkem ve vlastnictví dlužníka, a to onou částí jeho majetku, která podléhá konkursu a ohledně níž dlužník ztrácí dispoziční oprávnění. S tímto hodnocením se dnes můžeme setkat v současných komentářích konkursního zákona², je však výsledkem dlouhodobého vývoje názorů na tuto otázku.

Termín „konkursní podstata“ je tak starý jako samo konkursní právo. Literatura i zákonodárce tento termín užívají, aniž by si položili některé teoretické otázky, které s tímto termínem souvisí.

Pro případnou změnu subjektu vlastnického práva je rozhodující okamžik prohlášení konkursu, kdy se z dlužníka stává úpadce, a kdy se jeho majetek stává konkursní podstatou. Tedy okamžik, kdy začíná sloužit k uspokojení nároků úpadcových věřitelů. Právě tento okamžik byl v minulosti různě vykládán a byl mnohdy spojován se změnou vlastnického práva. Ani judikatura z první republiky nebyla v tomto směru ještě jednotná.

Nejstarší teorií, která reagovala na problém vlastnického práva v souvislosti se vznikem konkursní podstaty byla teorie universální sukcese, podle níž přechází všechna aktiva a pasiva z úpadce na věřitele. V podstatě je to teorie kombinující misisionem in bona a cessionem bonorum římského práva. Autoři této teorie vycházeli

²F. Zoulík: Zákon o konkursu a vyrovnání. – Komentář, 2. vyd., Praha, C.H.Beck 1994, s. 47.

z toho, že věřitelé mají širokou autonomii, mají právo podstatu spravovat a volně s ní disponovat. V důsledku toho jsou věřitelé univerzální nástupci, a tak mají také dispoziční právo ke konkursní podstatě. Je jasné, že se jedná o teorii zcela překonanou již i prvorepublikovou právní úpravou. Věřitelé univerzálními sukcesory být nemohou, protože jak jsme výše vyložili, majetek tvořící konkursní podstatu zůstává ve vlastnictví úpadce dále i po prohlášení konkursu. Věřitelům je sice i podle současné právní úpravy vyhrazen v rámci jejich autonomie značný vliv na správu konkursní podstaty, ale tento vliv nevysvětluje vznik nového soukromoprávního vztahu. Přitom je třeba si uvědomit, že sám zákon předepisuje jaký vliv mají věřitelé na správu konkursní podstaty a jakým způsobem a za jakých okolností mohou s majetkem tvořícím konkursní podstatu disponovat. Již v minulosti bylo poukazováno i na to, že kdyby věřitelé se stali univerzálními úpadcovými nástupci, musely by jejich nároky ipsa lege zaniknout konfusí, což je v rozporu s právní úpravou nejen v současnosti, ale i v první republice.

Odpůrci teorie univerzální sukcese vytvořili teorii singulární sukcese, podle níž jedni považovali věřitele za úpadcovy asignatáře, druzí za jeho cesionáře a opět jiní za jeho reprezentanty. V podstatě proti této teorii se uplatnily obdobné argumenty jako proti teorii první, a tak se stala brzy i tato neudržitelnou.

Novějšího data jsou teorie, které právní povahu konkursní podstaty spojovaly se vznikem specifického věcného práva, které umožňuje uspokojení věřitelů. Jednalo se zejména o teorii zástavního práva, podle níž každý věřitel nabývá prohlášením konkursu zástavní právo pouze na konkursní podstatu. Hlavní argumenty, které byly proti této teorii uplatněny, vycházely mimo jiné z toho, že tato teorie je v rozporu s hmotným právem, neboť to dovoluje nabýt zástavního práva pouze na předměty, které jsou přesně určitelné tedy konkrétně specifikované, kdežto v okamžiku prohlášení konkursu není známo, co vše je a co není součástí konkursní podstaty. Konkursní podstata se navíc může měnit v tom smyslu, že některé věci, které do ní dosud patřily, se z ní vyloučí, jiné zase mohou k ní přibýt. Zde by potom nebylo jasné, v kterém okamžiku na nich zástavní právo vzniká. Argumentů odmítajících tuto teorii je však možno nalézt mnohem více.

Z posledně uvedené teorie vyšla konečně teorie další, tzv. teorie na zabavení konkursní podstaty. I v případě této teorie operují jak její přívrženci, tak odpůrci obdobnými argumenty jako u teorie zástavního práva. Teorie má tedy pouze historickou hodnotu.³

Podíváme-li se podrobně na vývoj těchto teorií zjistíme, že je založen na postupném zeslabování vztahu věřitelů ke konkursní podstatě. Od vlastnictví, které jim připisovala teorie univerzální i singulární, přes zástavní právo šel vývoj k teorii o právu na zabavení. Jejich společným rysem je představa o společenství, které tvoří

³Podrobněji k jednotlivým teoriím a k jejich představitelům viz F. Štajgr: *Konkursní právo*, Praha 1947, s. 222 - 224.

věřitelé a jeho vztah ke konkursní podstatě, který měl podle té či oné teorie různý obsah. Se změnou tohoto obsahu se současně zmenšovala intenzita soudržnosti jejich společenství, které se vnitřně uvolňovalo. Dokud jim bylo přičítáno společné vlastnictví konkursní podstaty, typické pro teorii univerzální sukcese, byla tato soudržnost mnohem pevnější než u teorie o zástavním právu.

Z existence společenstva věřitelů, které má vlastní právní subjektivitu vycházela i teorie publicistická nebo-li zástupčí. Tato teorie výslovně přiznávala úpadci vlastnictví ke konkursní podstatě, ale zdůrazňovala, že to, že je zbaven oprávnění s ní disponovat je v zájmu věřitelů. Navenek se to projevuje v tom, že úpadce je ve správě konkursní podstaty zastoupen. Správce podstaty zastupuje úpadce v jeho právech a povinnostech, kdežto věřitelé („věřitelstvo“) samo hájí své zájmy.

Projedme-li všechny platné konkursní řády na našem území nenajdeme nikde oporu ani pro uznání této teorie. Je pravdou, že v konkursním řádu č. 1 ř. z. z roku 1869 se hovořilo o „věřitelstvu“, ovšem nenajdeme ani zde oporu pro tvrzení o jeho právní subjektivitě.

Všichni věřitelé sice mají společný zájem, spočívající v uspokojení jejich pohledávek, to však nevytváří samostatný právní subjekt. Ten by se musel opírat o právní úpravu, která neexistuje. Ani věřitelský výbor nemá právní subjektivitu. Rovněž správce podstaty není možné klasifikovat jako úpadcovu zástupce. Žádná ze zmíněných teorií tedy v dnešní době neobstojí, konečně neobstála ani v době platnosti právní úpravy z roku 1931, resp. z doby rakouské monarchie. Pravdou však je, jak jsme již upozornili, že judikatura první republiky v tomto směru nebyla příliš jednotná. Stačí se například podívat do rozhodnutí z roku 1924, kde se říká, že „konkursní podstata není týmž právním subjektem, jako úpadce“⁴. Po vydání konkursního řádu z roku 1931 se však ustálila na názoru, který zde prezentujeme.

* * *

Všechny zmíněné teorie se týkaly právní povahy konkursní podstaty, k níž se ještě vrátíme, ale žádná se netýkala samotného pojmu konkursní právo. Je to pochopitelné, protože pro potřeby právní praxe jsou podobné teoretické úvahy téměř zcela bezcenné a dokonce nemají ani větší smysl pro rozvoj teorie konkursního práva. Přesto pro úplnost se na jednu z nich, kterou komentuje i F. Štajgr ve své knize o konkursním právu, podíváme. Uchýlíme se však jen k reprodukci názorů autora teorie a F. Štajgra, který ji komentuje a kritizuje. Zde se říká, že pojem

⁴Rozhodnutí z 24. září 1924, Rv II 440/24 Sbirka rozhodnutí nejvyššího soudu čsl. ve věcech občanských, porádaná z příkazu presidia nejr. soudu jeho druhým prezidentem Drem F. Vázným, č. 4181. S tím je možné naopak srovnat rozhodnutí uveřejněná ve stejné sbírce pod čísly 16106, 4050, 8177, 10057, a 13747, případně viz sbírka rozhodnutí nejr. soudu vydávaná jako příloha Soudcovských listů, č. 1125.

konkursní podstaty přímo zasahuje rozeznávání konkursní podstaty, jaká má být na jedné straně a konkursní podstaty jaká je, na druhé straně. Autorem této teorie byl Oetker. Jemu je konkursní podstata jednak souhrnem těch úpadcových majetkových předmětů, na něž jsou věřitelé odkázáni podle zákona, jednak souhrnem těch majetkových předmětů, které konkursní orgány skutečně vzaly v uzávěru pro úpadcovy věřitele. Konkursní podstata je tedy podle autora této teorie ideální konkursní podstatou, o níž má představu jen ten, kdo vidí před sebou ideální konkursní řízení, při němž zákonodárce může abstrahovat a skutečně abstrahuje od modifikujících podrobností jednotlivého případu. Kdežto konkursní podstata, jaká je, je podstata skutečně zkonstruovaná v daném konkursu orgány konkursního řízení. Rozdíly obou těchto podstat se mohou projevit také prakticky v rozdílech jejich rozsahu. Na jedné straně může totiž podstata, jaká má být, mít užší rozsah než podstata, jaká je. Tak je tomu například, je-li s určitými předměty, které jsou podle zákona vyloučeny z konkursní podstaty zejména proto, že jsou vyloučeny z exekuce nebo, že nepatří úpadci, nakládáno, jako by byly součástí podstaty, poněvadž je správce podstaty pojal do inventáře apod. Jindy zase může nastat opačná situace. Podstata, jaká je, má užší rozsah než podstata, jaká má být, takže zasahuje jen její část, například z toho důvodu, že do ní nebyly počítány všechny součásti úpadcovy majetku, které do ní měly být počítány podle zákona. Toto rozlišování, jak zdůrazňuje F. Štajgr, bylo pozdější naukou podrobněji propracováno a zdůvodněno, takže se stalo obecným názorem a v literatuře konkursního práva je všemi přijímáno bez námitek jako samozřejmost. Nyní jsou oba tyto druhy konkursní podstaty definovány takto. Podstata, jaká má být, tu si přeje zákon, avšak na podstatu jaká je, připíná právní účinky. Podrobněji rozebírat argumenty, které dokazují zejména metodologické nedostatky této teorie, je dnes již zcela zbytečné. Učinil to již F. Štajgr ve zvláštním článku otištěném v Právniku v roce 1942.⁵ K tomu dodává v publikaci o konkursním právu, že jak definice konkursní podstaty jaká má být, tak definice konkursní podstaty jaká je, je pouhým popisem jednoho a téhož jevu, tj. konkursní podstaty. Přitom popisující se dívá pokaždé jinak na tento jev. Jako žádáme od zákona pojmovou jednoznačnost, tak ji žádáme také od vědy. Říká-li nauka o konkursní podstatě jaká má být, že si jí přeje zákon, a o konkursní podstatě jaká je, že na ni připíná právní účinky, nemůže to znamenat nic jiného, než že zákon nepřipíná na konkursní podstatu jaká má být, žádné právní účinky. Důsledek toho může být jen ten, že konkursní podstata jaká má být, je prázdňným slovem, tedy nikoli pojmem, který předpokládá existenci nějakého jemu odpovídajícího jevu z oblasti reálného světa. K tomuto důsledku dospějeme, učiníme-li východiskem chápání konkursní podstaty jaká je, dynamické nazírání, což jinými slovy znamená, že v zákoně vidíme ne slova, ale směrnice pro činnost. Zvolili-li bychom statické nazírání, takže bychom viděli v konkursní pod-

⁵F. Štajgr: Právnik, 1942.

statě jaká má být pojem, nikoli směrnici pro činnost, uniklo by nám zase to, co nazýváme konkursní podstatou jaká je, neboť je-li jí to, na co zákon připíná právní účinky, nemůže to být totožné s tím, na co zákon nepřipíná tyto účinky. Nauka ovšem říká, že v konkursní podstatě jaká má být, je dána směrnice pro činnost hlavně správci podstaty. To znamená, že i jí přiznává právní účinky, ale patrně jiné než konkursní podstatě jaká je. Ale má-li konkursní podstata dvojí od sebe odlišné právní účinky, může to být buď doklad toho, že konkursní podstata v jednom případě není totožná s konkursní podstatou v druhém případě. Pak je ovšem nesprávné pro ní užít v obou případech téhož názvu – anebo je to dokladem toho, že sice jde v obou případech o tutéž konkursní podstatu, ale že různost právních účinků nelze odvozovat z konkursní podstaty, nýbrž z jiných příčin. Přitom skutečnost je taková, že právní účinky lze odvozovat nikoli z pojmů, nýbrž z lidské činnosti. Proto nelze tvrdit, že na podstatu jaká je, připíná zákon účinky. Právní účinky připíná zákon na tu činnost konkursních orgánů, kterou musí vyvinout, aby zjistily, co vše je součástí konkursní podstaty. Právním účinkem této činnosti je povinnost každého uznat, že souhrn všech takto zjištěných součástí tvoří konkursní podstatu, která je předmětem konkursu. Naproti tomu to, co nauka nazývá konkursní podstatou jaká má být, vzniká jako pouhý důsledek prohlášení konkursu, tedy ipso iure. Ale ani tato nanka se neodvažuje tvrdit, že by takto vzniklý majetkový soubor (ipso iure) byl rovněž předmětem téhož konkursu, jehož předmětem je to, co nazývá konkursní podstatou jaká je. Tato nauka si je vědoma toho, že právě proto, že mohou vzniknout rozdíly mezi tou a onou podstatou, nemohou existovat jako předmět téhož řízení obě vedle sebe. Tím méně lze zákonu imputovat úmysl považovat obě současně za jeho předmět. Zákon může požadovat pouze, aby jen jedna z nich byla tímto předmětem. A uvážíme-li, že ukládá správci podstaty, resp. konkursnímu soudu bezpodmínečnou povinnost zjistit, co vše tvoří konkursní podstatu, tedy to, co nauka nazývá podstatou jaká je, musí být každému jasné, že považuje za předmět řízení pouze tuto podstatu. Zde musíme společně s F. Štajgrem⁶ s prezentací zastaralých teorií skončit. Je z nich zřejmé, že podobné úvahy nejen, že jsou vnitřně rozporné, ale teorii konkursního práva zavádí do slepých uliček. Pro rozvoj právní teorie nemají žádný význam, natož pro právní praxi. To za situace, kdy před právní teorií stojí v souvislosti s konkursním právem řada problémových okruhů, kterým je třeba se věnovat. Řada z nich se týká i konkursní podstaty.

* * *

Vydeme-li ze závěru, že k majetku, který podléhá konkursu a tvoří konkursní podstatu se nemění subjekt vlastnického práva. Tedy dlužník změnil se v úpadce

⁶F. Štajgr: Konkursní právo, Praha 1947, s. 228 - 29.

prohlášením konkursu zůstává vlastníkem tohoto majetku, vznikají další teoretické otázky, související s obsahem tohoto vlastnického práva. V literatuře k zákonu o konkursu a vyrovnání nalezneme mimo jiné konstatování, že „v průběhu konkursu má dlužník k konkursní podstatě jen –holé vlastnictví–, při němž nemůže využívat oprávnění, která jinak jsou s vlastnictvím spojena“.⁷ Na tento problém se pokusíme podívat poněkud podrobněji, protože citované konstatování se může zdát poněkud zjednodušené. Vlastnické právo (dominium, proprietas) již od dob platnosti římského práva, je definováno jako všeobecné panství nad věcí. Obsah vlastnického práva je vymezen tím, že k subjektivnímu právu vlastnickému náleží právo držení (ius possidendi), právo věci užívat (ius utendi) a požívat (ius fruendi), právo působit na podstatu věci, konkrétně ji měnit a zničit. Tedy jinak řečeno současnou občanskoprávní terminologií obsahem vlastnického práva je zejména právo držby, užívání a dispoziční.

Pod pojmem „holé vlastnictví“ se myslí vlastnictví, které je tohoto obsahu zbaveno. Do určité míry to připomíná středověké dělené vlastnictví, projevující se například v lenních vztazích, které se dokonce objevují i v původní verzi ABGB z roku 1811. Pojmu „holé vlastnictví“ se používalo v posledních desetiletích zejména v souvislosti s vlastnickým právem k pozemkům předaným do držby a užívání zemědělským družstvům. Je tedy skutečně vlastnické právo dlužníka, změnivšího se prohlášením konkursu na úpadece, tohoto obsahu zbaveno? Zcela bezproblémové se prohlášením konkursu na úpadece, tohoto obsahu přechází na správce konkursní podstaty, což vyplývá z řady ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání. Zejména je třeba upozornit na § 14 odst. 1 písm. a), které dává správci právo nakládat s úpadcovým majetkem, který tvoří konkursní podstatu. Dále § 14, odst. 1 písm. b), podle něhož správce dává souhlas s některými právními úkony úpadece, které může úpadece uskutečnit i po prohlášení konkursu. Zejména však jsou to ustanovení obsažená v § 27, odst. 2 (zpeněžení majetku podstaty prodejem mimo dražbu), § 27 odst. 3 (podání návrhu na soudní dražbu a působení při ní), § 27 odst. 4 (vyloučení neprodejných věcí z podstaty), § 27a (provedení zpeněžení úpadcova podniku jedinou smlouvou) atd. atd. Dispoziční právo však na správce nepřechází absolutně, protože je řadou ustanovení zákona omezen věřiteli a konkursním soudem, kteří musí k některým úkonům dát souhlas. Například věřitelé prostřednictvím věřitelského výboru dávají souhlas k jinému než znaleckému ocenění podstaty (§ 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání), dávají souhlas k dohodě o rozdělení bezpodílového spoluvlastnictví manželů (§ 26 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání), dávají souhlas k vyloučení neprodejných věcí a nedobytných pohledávek z podstaty (§ 27 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání, dávají souhlas ke zpeněžení aktiv podniku jednou smlouvou (§ 27a zákona o konkursu a vyrovnání).

⁷F. Zoulík: *Zákon o konkursu a vyrovnání. – Komentář*, 2. vyd., Praha, C.H.Beck 1994, s. 47

Rovněž při vymezení přechodu užívacího práva na správce se nesetkáme s teoretickými problémy. V případě, že součástí konkursní podstaty je například podnik, který zůstává v provozu i v průběhu konkursu, bude muset správce podstaty zajistit jeho další provoz, jakož i výkon manažerských a ekonomických činností, které jsou s provozem podniku spojeny. Stejně tak tomu bude jestliže se součástí konkursní podstaty stane například zemědělský podnik, jehož součástí jsou nemovitosti, které je třeba obdělávat nebo hospodářské zvířectvo, o něž je nutné pečovat. Správce však tento majetek neužívá pro sebe, ve svůj prospěch, ale hodnoty získané jeho užíváním se stávají součástí majetku, který tvoří konkursní podstatu. Navíc v některých případech nebude možné vyloučit, že ještě před provedením soupisu konkursní podstaty správcem bude třeba realizovat některé úkony nebo činnosti, které nesnesou odkladu, a že je nebude moci ještě provést správce, který doposud není zcela seznámen se stavem věci. Takové úkony bude tedy oprávněn provést ještě úpadece, pokud ovšem budou ve prospěch podstaty. Samozřejmě, že o takových úkonech bude muset být správce neprodleně informován. Kdyby šlo o jakékoli jiné úkony, byly by vůči věřitelům neúčinné.

Nejsložitější teoretické problémy se nám však objeví jestliže se budeme snažit zjistit, zda prohlášením konkursu přechází i držba veškerého majetku, tvořícího konkursní podstatu na konkursního správce. Držbou se vždy rozumělo takové ovládání věci, při němž ten, kdo věc ovládá (držitel), tak činí s vůlí mít ji pro sebe (tzv. animus possidendi), tj. jinak řečeno, s vůlí být jejím vlastníkem. Tím se držba liší mimo jiné od detence, při níž není dána vůle mít věc pro sebe. Je možné tyto definice použít při vymezení onoho „holého vlastnictví“ úpadece?

Předně je třeba rozlišovat věci, které v okamžiku prohlášení konkursu byly v držení dlužníka měnícího se v úpadece, a věci, které v té době v držení nebyly. Do druhé skupiny patří všichni detentori věcí patřících vlastníkovu (dlužníkovu) nájemce, vypůjčitel či schovatel, případně zástavní věřitel, kteří mají dlužníkovu věc u sebe.

K věcem, které v okamžiku prohlášení konkursu byly v držení dlužníka měnícího se v úpadece, tento držbu ztrácí. Toto však přímo nevyplývá z textu zákona, ale jen z cílů prohlášení konkursu. Předně nikde v zákoně nenajdeme ustanovení o povinnosti správce fyzicky převzít veškerý úpadcův majetek, tvořící konkursní podstatu. Naopak například v § 17 zákona o konkursu a vyrovnání je ustanovení o tom, že úpadece je povinen neprodleně sestavit a odevzdat správci seznam svých aktiv a pasiv s uvedením svých dlužníků, věřitelů a jejich adres atd. Tento seznam by úpadece mnohdy nemohl vyhotovit bez možnosti přístupu k věcem, které se mají stát součástí seznamu. Jinak řečeno, kdyby je neměl v držení, nemůže mnohdy splnit tuto povinnost, jejíž nesplnění se může negativně projevit v celkovém průběhu konkursu tím, že bude neúplně zjištěna velikost konkursní podstaty. V následujícím § 18 zase nalezneme ustanovení, podle něhož se ukládá správci podstaty provést sou-

pis podstaty podle pokynů soudu za použití seznamu předloženého úpadcem a za součinnosti věřitelského výboru. Na jedné straně musíme konstatovat, že ani zde se nehovoří o tom, že by správce v tomto okamžiku měl věci v držení, na druhé straně stejně jako úpadce by těžko mohl podohýný soupis vyhotovit, jestliže by k věcem neměl přístup. Paragrafy 17 a 18 jsou tedy z pohledu držby majetku poněkud kontraverzní, resp. zákonodárce se v tomto směru nejevil příliš důsledným.

V úvahách o držbě však půjdeme ještě dále. Cílem konkursu je uspokojit pohledávky věřitelů. K tomuto uspokojení slouží majetek, který tvoří konkursní podstatu. Vrátime-li se ke klasické definici držby konstatující, že tato je ovládnání věci, při němž ten, kdo věc ovládá (držitel), tak činí s vůlí mít ji pro sebe (tzv. animus possidendi) nevejde se nám do ní ani úpadce ani správce podstaty. Ani jeden, ani druhý majetek, který tvoří konkursní podstatu tento majetek nedrží pro sebe, ale jen dočasně než budou věřitelé uspokojeni. Z hlediska klasického, pojetí držby tedy není držitelem ani úpadce, ale ani správce. Z tohoto pohledu se postavení správce konkursní podstaty spíše blíží detentorovi, než klasickému držiteli. Tomu by také odpovídala dikce § 3 odst. 3 konkursního řádu z roku 1931, kde se praví: „*Konkursní podstata buď vzata podle ustanovení konkursního řádu do úschovy a do správy a buď již užito k uspokojení všech osobních věřitelů...*“ Podobné ustanovení v dnes platném konkursním právu chybí. Řekněme tedy, že právní vztah správce konkursní podstaty k této podstatě je vztahem sui generis, historicky se například podobající národní správě po druhé světové válce.

U druhé skupiny držitelů (detentorů) je otázka práva držby zcela jasná. Tito byli držiteli věcí, patřících dlužníkovi ještě před prohlášením konkursu a v tomto postavení zůstávají i po jeho prohlášení. Jejich práva jsou však omezena zákonem, který jim ukládá určité povinnosti. Předně se podrobí zapsání těchto věcí do soupisu podstaty a následně i režimu konkursu. Například jde-li o zástavní věřitele nemohou své právo realizovat přímým prodejem zástavy, ale musí je uplatnit jako oddělení věřitelé ve smyslu § 28 zákona o konkursu a vyrovnání.

Shrneme-li předchozí výsledky provedené analýzy v souvislosti s otázkami případné změny vlastnického práva v okamžiku prohlášení konkursu, musíme konstatovat, že samotné prohlášení konkursu nemá vliv na změnu vlastnického práva, ale na jeho obsah. Dlužník změněn v úpadce ztrácí dispoziční právo k veškerému majetku, který tvoří konkursní podstatu, až na výjimky ztrácí právo užívání a návaznosti na to právo držby. Do těchto práv však plně nevstupuje správce konkursní podstaty, jehož právní postavení není přesně vymezeno zákonem. V omezené míře má právo s věcmi disponovat (omezujícími subjekty jsou věřitelé a soud), ve prospěch konkursní podstaty věci užívat a k zajištění plnění povinností vyplývajících ze zákona a sledujících cíl konkursního řízení má v nezbytném rozsahu i právo držby, nikoli

však s vůlí držet věc pro sebe, ale pro maximální uspokojení věřitelů.

* * *

Starší odborná literatura, vycházející z dobové právní úpravy chápala konkursní podstatu z dvojího různého pohledu. Předně rozeznávala společnou a zvláštní konkursní podstatu podle toho, která skupina věřitelů má z ní být uspokojena. Podle této teorie konkursní věřitelé jsou uspokojováni jen ze společné, oddělení věřitelé jen ze zvláštní podstaty. Z toho také plynula rozdílnost jejich právní povahy. Právní úprava konkursního práva z roku 1931 také skutečně v §§ 50, 51, 52 a 53 rozlišovala tyto dvě konkursní podstaty, dnešní právní úprava tak ovšem nečiní. Přestože v dnes platném zákonu o konkursu a vyrovnání se toto rozlišení neobjevuje. Hovoří se obecně jen o konkursní podstatě. Může i dnes teorie soukromého práva k takovému rozlišení dojít? Podle mého názoru zcela jistě.

I dnešní právní úprava rozlišuje různé druhy věřitelů, z nichž zvláštní postavení mají tzv. oddělení věřitelé. Tito oddělení věřitelé, tj. věřitelé pohledávek, které jsou uvedeny v § 28 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, mají v konkursu zvláštní postavení, které lze charakterizovat jako jednu z výjimek ze zásady „par conditio creditorum“. Zvláštnost jejich postavení spočívá v tom, že se prioritně uspokojují z výtěžku prodeje věci, které sloužily k zajištění jejich pohledávky. Pokud postačí tento výtěžek k plné úhradě jejich pohledávky, nepodílí se tyto věřitelé na poměrném uspokojení věřitelů. Z toho je tedy možné usoudit, že oddělení věřitelé jsou uspokojováni ze zvláštní podstaty, přičemž tuto zvláštní podstatu tvoří jen ty předměty konkursní podstaty, které jsou zatíženy věcněprávními nároky oddělených věřitelů. Oddělených věřitelů může být v tomtéž konkursu více a každý z nich může mít své věcné právo zajištěno na jiné úpadcové věci. Může proto být tolik zvláštních podstat, kolik je oddělených věřitelů. Není to však nutné, neboť několik oddělených věřitelů může mít zajištěno své věcné právo na jedné a téže věci, takže tu může při několika oddělených věřitelích být případně i jen jedna zvláštní podstata. Je však rovněž možné, že je jen jeden oddělený věřitel, který má svůj nárok zajištěn na několika věcech, a pak tvoří všechny dohromady jednu zvláštní podstatu. O počtu zvláštních podstat v témže konkursu nerozhoduje tedy ani jen počet věcí, ani jen počet oddělených věřitelů, resp. nároků na oddělené uspokojení, nýbrž všechny tyto znaky dohromady. Z toho vyplývá, že zvláštní podstata nemusí tvořit nějakou hospodářskou jednotku.

Naopak společná konkursní podstata je jen jedna. Pro ni je zcela lhostejné jak množství věcí, z nichž sestává, tak počet věřitelů a jejich nároků, neboť nárok každého z nich právně zasahuje celou společnou podstatu. Jde tu jen o oblihgáční nároky, pro jejichž uspokojení je lhostejný zdroj, z něhož k němu má dojít. Patří do

ní vše, co není součástí zvláštní podstaty a je-li pojem hospodářského celku lhostejný pro pojem zvláštní podstaty, je tím lhostejnější pro obsah pojmu společné podstaty, takže společná podstata může sestávat z několika nebo z jednoho hospodářského celku, nebo naopak nemusí tvořit žádný hospodářský celek.⁸

Existenci dvou druhů konkursních podstat i v současné právní úpravě svědčí i dvojitý způsob uspokojování pohledávek konkursních věřitelů, tj. jejich uspokojování v průběhu řízení a jejich uspokojování realizací rozvrhového usnesení. Uspokojování nároků tzv. oddělených věřitelů navíc tvoří výjimku i v tom smyslu, že tyto nároky se přihlašují podle § 20 zákona o konkursu a vyrovnání, ale uspokojují se v průběhu konkursu.

Z uvedeného logicky vyplývá, že v každém konkrétním konkursním řízení se nemusí vyskytovat oba druhy konkursních podstat. Je totiž právě tak možné, že v jednom konkursu není žádná zvláštní podstata a je tedy jen společná podstata, v jiném konkursu zase je tomu naopak a ve třetím jsou oba druhy. Přitom je třeba si uvědomit, že o tom, kdy jde o ten či onen případ, nemusí vždy rozhodovat to, zda tu jsou či nejsou oba druhy věřitelů. Neboť se může stát, že ač jsou tu jak oddělení, tak konkursní věřitelé, přece je celá podstata vyčerpána předměty jedné nebo více zvláštních podstat, takže nezbyvá nic, co by bylo lze považovat za součást společné podstaty. To je prostým důsledkem obligační povahy konkursních pohledávek, které mohou existovat, aniž by tu byl nějaký majetek, sloužící k jejich uspokojení. Není však myslitelný konkurs, v němž by byla jen společná podstata, ale oba druhy věřitelů. Tedy kde by nic z konkursní podstaty nesloužilo k uspokojení nároků oddělených věřitelů, neboť tento nárok není nárokem neexistuje-li předmět pro jeho uspokojení.⁹

Dále je třeba si uvědomit¹⁰, že pojmové rozlišení, zvláštní a společné podstaty je statické rozlišení zachycující stav jednoho okamžiku. Tento stav však není neměnný. Je-li v určitém stadiu konkursu třeba rozeznávat zvláštní podstatu od společné, neznamená to, že by to bylo nutné po celou dobu trvání konkursního řízení. Prohlášení konkursu samo o sobě zde nemusí být rozhodujícím okamžikem, poněvadž existence zvláštních podstat je závislá na existenci nároků na oddělené uspokojení a v okamžiku prohlášení konkursu nemusí být známo, zda a které úpalcovy dluhy jsou pohledávkami na oddělené uspokojení. Je zřejmé, že v tom okamžiku ještě nemusí být známo anito, zda a co z úpalcova majetku tvoří zvláštní podstatu. Navíc je možné, že některé věci, které původně patřily do společné podstaty, stanou se předměty zvláštní podstaty, případně naopak. Předměty, které tvořily zvláštní podstatu, dostanou se do společné podstaty, jakmile se zjistí neexistence pohledávky

⁸K tomu viz zejména F. Štajgr: *Konkursní právo*, Praha 1947, s. 230, J. Voska: *Konkursní, vyrovnací a odpůrcí řízení*, Praha 1931, s. 213 a nás.

⁹F. Štajgr: *Konkursní právo*, Praha 1947, s. 231.

¹⁰F. Štajgr: *Konkursní právo*, Praha 1947, s. 231.

vydávané za nárok na oddělené uspokojení. Mimo to je možné, že po uspokojení nároku odděleného věřitele zůstane z peněz, získaných za věci příslušné zvláštní podstaty, zbytek, který se stane součástí společné podstaty. Proto vztah mezi zvláštní a společnou podstatou musíme chápat dynamicky.

* * *

Starší právní teorie rovněž přišla s dělením na aktivní a pasivní konkursní podstatu. Vysvětlení tohoto dělení bylo dvojitě. V jednom případě se toto dělení vysvětlovalo jako výslednice poměru úpalcova jmění, z něhož se uspokojují v konkursu úpalcovy dluhy, k těmto jeho dluhům. Zde se potom mluví o aktivní podstatě, je-li souhrn dluhů menší než toto jmění, a o pasivní podstatě, je-li souhrn dluhů větší než jmění, z něhož mají být uspokojeny za konkursu. Jiný výklad této teorie říkal, že aktivní podstatou se rozumí souhrn úpalcova jmění, kdežto pasivní podstatou souhrn těch jeho dluhů, které jsou pohledávkami konkursních a oddělených věřitelů. Aniž bychom tyto teorie akceptovali, jejich uvedení nám pomůže přejít k obsahu konkursní podstaty. Jinak řečeno, výrazy aktivní a pasivní konkursní podstata zaměníme za aktiva a pasiva, a přejdeme od vykladu pojmu k vyložení obsahu, resp. rozsahu konkursní podstaty. Dalšímu výkladu je třeba předeslat konstatování, že konkursní podstatu tvoří veškerá aktiva úpalcova (nikoli pasiva), která mají majetkovou hodnotu. Vyjdeme tedy z existence pouze jedné konkursní podstaty, a to použijeme-li v tomto směru zastaralou terminologii, aktivní podstaty a pokusíme se rozebrat co vše do ní patří.

V § 6 zákona o konkursu a vyrovnání je konkursní podstata pojímána jako „majetek“, přičemž zákon tento pojem blíže nespecifikuje. Ani jiné právní předpisy nedávají tomuto pojmu bližší výklad. V obchodním zákoníku v § 6 odst. 1 se pouze definuje pojem „obchodní majetek“, jako „souhrn majetkových hodnot (věci, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných jiných hodnot), které patří podnikateli a slouží nebo jsou určeny k jeho podnikání“. Zároveň se však v první části této věty ještě uvádí, že tato definice je pro účely obchodního zákoníku. Z toho důvodu je třeba si z ní vybrat jen to, co je použitelné obecněji – tím je konstatování, že obchodní majetek je souhrn majetkových hodnot. Co vše do těchto majetkových hodnot patří je specifikováno v závorce: věci, pohledávky a jiná práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty. Právě z této specifikace vyjdeme při dalším rozboru obsahu konkursní podstaty.

Zároveň je třeba si uvědomit, že konkursní právo neakceptuje zcela tzv. princip univerzality. To znamená, že do konkursní podstaty nepatří veškerý úpalcův majetek. Omezení je zde celá řada, mimo jiné některá jsou z hlediska mezinárodního práva, jiná z důvodů sociálních.

Součástí konkursní podstaty je ovšem pouze majetek, který je ve vlastnictví dlužníka v okamžiku prohlášení konkursu a dále majetek, který dlužník nabyt až po prohlášení konkursu. Pro stanovení rozsahu konkursní podstaty je tedy rozhodující časový moment prohlášení konkursu. Majetek, který dlužník převedl na někoho jiného před prohlášením konkursu, do konkursní podstaty nepatří. Samozřejmě pokud ohledně něho není úspěšně uplatněna odpůří žaloba.

Co tedy do konkursní podstaty patří:

1. Dlužníkovy věci movité. V občanském zákoníku není definován ani pojem „věc“, ani pojem „věc movitá“. Teorie občanského práva však pod pojmem „věci“ považuje věci hmotné a přírodní síly, za předpokladu, že jsou užitečné a ovladatelné. Oba předpoklady toho, aby hmotná věc či přírodní síla byla věcí v právním smyslu, jsou kumulativní. Není tedy věcí něco co je ovladatelné, ale neužitečné, ani naopak, co je užitečné, ale neovladatelné. Přičemž ovladatelnost je třeba posuzovat objektivně.

Pojem „movité věci“ občanský zákoník nedefinuje, nicméně k jeho definici můžeme dojít negativním vymezením. Tedy movité věci jsou ty, které nejsou nemovité. Římské právo pod pojmem „věci movité (mobiles)“ chápalo věci, u nichž je možná změna jejich místa v prostoru. Pro naše účely bude ovšem stačit ono negativní vymezení našeho občanského práva.

Rozlišování věcí na movité a nemovité je důležité z hlediska uplatnění principu teritoriality. Tento princip se totiž uplatňuje pouze u věcí nemovitých. Náš v současné době platný zákon o konkursu a vyrovnání tento problém řeší v § 69. Zde je řečeno, že nestanoví-li jinak mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, a jež byla uveřejněna ve Sbírce zákonů, vztahuje se konkurs prohlášený soudem i na úpalcovy movité věci, které jsou v cizině. Tedy setkáváme se zde s předpisem mezinárodního práva soukromého a procesního, které jednoznačně preferuje mezinárodní smlouvy. Pro movité věci je, zde tedy vyslovena zásada univerzality, jež však může být modifikována mezinárodními smlouvami publikovanými ve Sbírce zákonů. Z toho vyplývá, že úpalcé prohlášením konkursu pozbývá právo disponovat i s majetkem, nacházejícím se v cizině.

Zároveň však je zde (ve druhém odstavci § 69) formulována zásada reciprocit. Totiž nehyl-li na dlužníkův majetek, který se stal předmětem konkursu v cizině, prohlášen konkurs českým soudem, budou úpalcovy movité věci, které jsou na území České republiky, vydány cizímu soudu na jeho žádost, jde-li o soud státu, který zachovává vzájemnost. Úpalcův majetek může však být vydán do ciziny teprve tehdy, když byla uspokojena práva na vyloučení věci z podstaty a na oddělené uspokojení (§ 28 zákona o konkursu a vyrovnání) nabytá dříve, než došla žádost cizího soudu nebo jiného příslušného orgánu.

Tedy je zde řešena situace, kdy na úpalcé je prohlášen konkurs v cizině, ale zároveň není prohlášen na jeho majetek konkurs naším soudem. V tom případě je jeho majetek vydán na požádání cizímu soudu, při splnění dvou podmínek. Jednak zde musí být v příslušném státě zajištěna vzájemnost, jednak musí být přednostně uspokojena práva na vyloučení věci z podstaty a práva na oddělené uspokojení, pokud se týkají majetku, který má být vydán.

Je logické, že společně s hlavní věcí do konkursní podstaty patří tato věc i se všemi součástmi, a patří do ní i věci, které tvoří příslušenství. Toto sice nevyplývá přímo z textu zákona o konkursu a vyrovnání, vyplývá to však z textu občanského zákoníku a z teorie občanského práva.

Podle dikce § 121 odst. 1 občanského zákoníku jsou příslušenstvím věci (tj. věci hlavní) věci, které náležejí vlastníku věci hlavní a jsou jím určeny k tomu, aby byly s hlavní věcí trvale užívány. Pojem příslušenství věci je tedy charakterizován čtyřmi základními znaky:

- a) Jedna z věcí je věcí hlavní, druhá příslušenstvím. Musí zde být tedy nejméně dvě věci a obě musí mít povahu samostatné věci v právním smyslu, jinak by šlo o součást věci. Která věc je hlavní, vyplyne z porovnání jejich hospodářského významu.
- b) Příslušenství musí náležet vlastníku věci hlavní.
- c) Příslušenství musí být vlastníkem určeno k trvalému užívání s věcí hlavní.
- d) Příslušenství nemusí být od hlavní věci odděleno, ale může být s věcí hlavní technicky spojeno. Důležité však je, aby si příslušenství podrželo povahu samostatné věci.

Z toho je tedy zřejmé, že do konkursní podstaty patří vedle hlavní věci i její příslušenství.

Součástí věci je podle § 120 občanského zákoníku vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila. Na rozdíl od příslušenství tedy součást věci není samostatnou věcí v právním smyslu. Z toho tedy vyplývá, že právní úkony, týkající se věci, se týkají i jejích součástí. Tedy prohlášením konkursu se automaticky stávají všechny součásti věci pojatých do konkursní podstaty, součástí konkursní podstaty.

2. Dlužníkovy věci nemovité. Nemovitostmi jsou pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem. Jak již bylo řečeno, dělení na věci movité a nemovité je důležité z hlediska použití principu teritoriality nebo univerzality. Pro věci nemovité platí princip teritoriality, tedy do konkursní podstaty nepatří úpalcovy nemovitosti, nacházející se v cizině.

3. Dlužníkovy pohledávky. V § 6 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání jsou výslovně, i když pouze demonstrativně, uvedena mzda nebo jiné podobné příjmy, což mohou být důchody, dávky nemocenského pojištění atd. Je pochopitelné, že do podstaty nemohou být zahrnuty ty pohledávky, u nichž je plnění omezeno výlučně na osobu dlužníka a jsou na jinou osobu nepřevoditelné.
4. Další práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi. Sem patří například práva průmyslová, good-will, know-how atd. Součástí podstaty jsou i dlužníkovy kapitálové účasti v obchodních společnostech jakož i jeho práva v družstvech.¹¹
5. Dlužníkovy spoluvlastnické podíly. Za použití § 137 občanského zákoníku tyto podíly vyjadřují míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech, vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci. Není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak, jsou podíly všech spoluvlastníků stejné. Spoluvlastnický podíl je zpravidla určen zlomkem.
6. Majetek, který dlužníkovy případně po vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podle § 14 odst. 1 písm. k) a na něho navazujícího § 26 zákona o konkursu a vyrovnání zaniká úpadcovo bezpodílové spoluvlastnictví manželů a do podstaty spadá ta jeho část, s níž úpádce podnikal.
7. Dlužníkovy podíly na společných pohledávkách nebo jiných společných právech.
8. Dlužníkův podíl na obchodní společnosti, pokud s ním může volně nakládat.
9. Věci, které mají být vydány oprávněným osobám podle zákonů, upravujících zmírnění některých majetkových křivd (viz zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů). Ty se však podle § 68 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání do podstaty zahrnují pouze tehdy, jestliže nároky nebyly v zákonem stanovených lhůtách uplatněny nebo byly zamítnuty. Je zde tedy upraven vztah mezi majetkem, který podléhá konkursu, a tedy je součástí konkursní podstaty a majetkem, kterého bylo nabyto podle zákonů, upravujících zmírnění některých majetkových křivd. Pokud podle uvedených zákonů má dojít k vydání věci, nemůže být tato věc zahrnuta do konkursní podstaty. V případě, že osoby oprávněné podle uvedených zákonů mají nárok na plnění peněžitě, stávají se přednostními věřiteli.

Do konkursní podstaty ovšem náleží nejen věci, které má věřitel u sebe, ale i dlužníkovy věci, které mají v držení detentori. Může jít o dlužníkovy nájemce (§ 663 a násl. občanského zákoníku), vypůjčitele (§ 659 občanského zákoníku) či schovatele (§ 747 občanského zákoníku). Může však jít i o zástavní věřitele, kteří mají

¹¹F. Zoufík: *Zákon o konkursu a vyrovnání. - Komentář*, 2. vyd., Praha, C.H.Beck 1994, s. 48.

dlužníkovu věc u sebe (§ 151a a násl. občanského zákoníku), jakož i o věřitele, kteří dlužníkovu věc zadrželi na základě zadržovacího práva (§ 151s a násl. občanského zákoníku).

Toto vymezení obsahu konkursní podstaty samozřejmě není vyčerpávající. Do konkursní podstaty mohou dále patřit i soubory věcí, popř. soubory věcí a práv atd.

Jak jsme již uvedli, naše konkursní právo zcela neakceptuje zásadu univerzality, a tak přímo ze zákona jsou některé věci z konkursní podstaty vyloučeny. Především se zde berou v úvahu hlediska sociální.

Které věci jsou z konkursní podstaty ex lege vyloučeny?

1) Úpadcův majetek, který je vyloučen z exekuce. Zde platí subsidiárně občanský soudní řád, který vymezuje, které věci nemohou být postiženy exekucí prodejem movitých věcí a nemovitostí. První skupinu věcí tvoří věci, jejichž prodej je zakázán podle zvláštních předpisů. Druhou skupinu tvoří věci, ohledně nichž zvláštní předpisy stanoví, že exekuci nepodléhají (tzv. res extra commercium).

Věci (hmotné předměty), které nepodléhají exekuci, jsou obecně vymezeny v §§ 321 a 322 občanského soudního řádu. Demonstrativním výčtem je uvedeno, že z exekuce jsou zejména vyloučeny běžné oděvní součásti, obvyklé vybavení domácnosti, snubní prsteny a jiné předměty podobné povahy, zdravotnické potřeby a jiné věci, které povinný potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě atd. Bude pochopitelně záležet na vykonavatel, které věci jako vhodné a účelné sepíše do protokolu. Samozřejmě, že výjimku tvoří věci, sloužící k podnikání, ty exekuci nepodléhají, ale součástí konkursní podstaty pochopitelně musí být.

Do konkursní podstaty nenáleží dále část platu, která nepodléhá exekuci srážkami ze mzdy. Toto ustanovení patří k velmi důležitým, protože výrazně chrání úpádce, a proto se podíváme na jeho realizaci podrobněji.

Zájmy povinného jsou chráněny některými omezeními, která je nutné při stanovení srážek ze mzdy respektovat. Především srážky se provádí z tzv. čisté mzdy, jejíž způsob výpočtu je uveden v § 277 odst. 1 občanského soudního řádu.

Novela občanského soudního řádu z roku 1991 v souvislosti se změnami trestního zákona vypustila ustanovení o odpočtu částky, připadající státu podle uloženého trestu nápravného opatření.

Omezení rozsahu postižitelné mzdy je dvojího druhu. Jednak je dáno výší pohledávky, k jejímuž vydobytí na povinném byla exekuce srážkami ze mzdy nařízena, jednak stanovením nejvyšší přípustné srážky.

Podle § 276 občanského soudního řádu lze srážky ze mzdy provádět jen do výše přiznané pohledávky s jejím příslušenstvím. V případě, že pohledávka, pro niž byla nařízena exekuce, je nízká, takže nedosahuje ani částky, kterou by bylo podle zákona možno v takovém případě ze mzdy povinného srazit, lze samozřejmě srážku provést jen v rozsahu uvedené pohledávky. Naopak, v případě, že je pohledávka, pro niž byla exekuce nařízena, vyšší než přípustná srážka ze mzdy povinného v daném

výplatním období, budou srážky v zákonem přípustné výši prováděny opětovně do té doby, než bude pohledávka, pro níž byla exekuce nařízena, plně uhrazena. Zbude-li v určitém výplatním období k uhrazení z dobývané pohledávky oprávněného již jen nízká částka, nelze srazit v takovém případě v uvedeném výplatním období více, než kolik činí zmíněný zbytek pohledávky, i když by jinak podle zákona mohlo být sraženo více.

Právní praxe ukazuje, že značně složitá situace nastává tam, kde je prováděna exekuce na základě rozhodnutí, které přiznalo oprávněnému právo na opětující se dávky, nebo jež přiznalo povinnému právo uhradit pohledávku povinného ve splátkách. Zákon rovněž umožňuje nařídit exekuci na dávky, popř. splátky, které se stanou spatnými teprve v budoucnu.

Srážky ze mzdy nesmějí přesáhnout zákonem stanovenou mez, která je dána v §§ 278 a 279 občanského soudního řádu a prováděcím nařízením vlády č. 185/1993 Sb., o způsobu výpočtů základní částky, která nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při exekuci, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení (nařízení o nezabavitelných částkách). Z § 281 občanského soudního řádu vyplývá, že stanovené částky nesmějí přesáhnout určenou mez. Tím je chráněn sám povinný, aby nemohl neuváženě svolit k vyšším částkám, které mu budou sraženy než připouští zákon.

Částku, nepodléhající srážkám ze mzdy povinného, vypočteme tak, že čistou mzdu povinného rozdělíme na dvě části, a to na tzv. základní nepostižitelnou částku, jejíž výše se řídí ustanovením § 278 občanského soudního řádu a vládním nařízením č. 185/1993 Sb. Tato základní nepostižitelná částka, která nesmí být podle § 278 občanského soudního řádu sražena povinnému z měsíční mzdy, činí 1.500 Kč na osobu povinného a po 600 Kč na každou osobu, které je povinen poskytovat výživné. Na manžela povinného se započítává 600 Kč, i když má samostatný příjem. Na dítě, jež manželé společně vyživují, se započítává 600 Kč každému manželovi zvlášť, jsou-li srážky prováděny ze mzdy obou manželů. Částka 600 Kč se nezapočítává na žádného z těch, v jejichž prospěch byla exekuce nařízena pro pohledávky výživného, jestliže exekuce dosud trvá.

Ani po odečtení základní nepostižitelné částky však není ještě možné zbytek čisté mzdy srazit bez omezení. Z čisté mzdy, která zbývá po odečtení základní částky a která se zaokrouhlí směrem dolů na částku dělitelnou třemi a vyjádřenou v celých korunách, lze srazit k vydobytí pohledávky oprávněného jen jednu třetinu. Pro přednostní pohledávky se srazejí dvě třetiny. Druhá třetina slouží tedy jen k uspokojení tzv. přednostních pohledávek, proto se tyto přednostní pohledávky uspokojují nejprve z druhé třetiny, která je pro ně vyhrazena, aby nekonkurovaly v první třetině pohledávkám ostatním. Třetí třetina zbytku čisté mzdy se nikdy nesráží. Povinnému bude tedy vždy vyplacena vedle základní nepostižitelné částky i částka, rovnající se alespoň jedné třetině zbytku čisté mzdy, pokud tento zbytek

čisté mzdy nepřesahuje částku 3000 Kč.

Přednostními pohledávkami jsou ve smyslu § 279 odst. 2 občanského soudního řádu:

- a) pohledávky výživného,
- b) pohledávky náhrady škody způsobené poškozenému ublížením na zdraví,
- c) pohledávky náhrady škody způsobené úmyslnými trestnými činy,
- d) pohledávky státu

- na daních,
- na poplatcích (pohledávky obcí na poplatcích),
- na přeplatcích nemocenských dávek,
- na přeplatcích dávek důchodového zabezpečení,
- na náhradě za příspěvek na výživu,
- na příspěvku na náhradu potřeb dítěte svěřeného do pěstounské péče.

Jiné pohledávky nemají povahu přednostních a tedy je možné je uspokojit jen z první třetiny zbytku čisté mzdy povinného.

Občanský soudní řád (§ 279 odst. 3) ve spojení s nařízením vlády č. 185/1993 Sb. umožňuje, aby částka, nad kterou zbytek čisté mzdy přesahuje 3000 Kč, byla sražena bez omezení. Třetinový systém tedy končí částkou 3.000 Kč, proto nikdy nemůže ani druhá, ani třetí třetina zbytku čisté mzdy přesáhnout částku 1.000 Kč. Částka, o kterou zbytek mzdy přesahuje částku 3.000 Kč, a která se tedy srazí bez omezení, přičlení se k první třetině zbytku čisté mzdy, ze které jsou uspokojovány všechny pohledávky bez rozdílu. Z toho vyplývá, že ve smyslu ustanovení § 279 odst. 3 občanského soudního řádu částka, nad kterou se zbytek čisté mzdy vypočtené podle § 279 odst. 1 srazí bez omezení, činí 3.000 Kč.

Občanský soudní řád rovněž umožňuje, aby se povinný dohodl s oprávněným i na nižších srážkách než je stanoveno v §§ 277 – 280. Pro plátce je však uvedená dohoda závazná teprve tehdy, až jej na základě oznámení ze strany oprávněného i povinného svým usnesením vyzve k provádění nižších než zákonných srážek ze mzdy soud. Přitom oprávněný může kdykoli svůj souhlas s nižšími srážkami odvolat. I toto odvolání však musí oprávněný rovněž ohlásit soudu.

Z pohledávek jsou z exekuce vyloučeny:

- a) pohledávky náhrady, kterou podle pojistné smlouvy vyplácí pojišťovna, má-li být náhrada použita k novému vybudování nebo k opravě budovy (§ 317 odst. 1 občanského soudního řádu),
- b) pohledávka podpory při narození dítěte a pohledávka pohřební podle předpisů o nemocenském pojištění (§ 317 odst. 2 občanského soudního řádu),
- c) peněžité dávky sociální péče,

d) pohledávky podle § 319 občanského soudního řádu, tj. části autorské odměny. Z jiných majetkových práv, která nejsou postižitelná exekucí a zároveň se nestávají součástí konkursní podstaty jsou to například podle § 320 občanského soudního řádu dlužníkovy členské podíly ve stavebních bytových družstvech.

2) Cizí věci, které má dlužník v době prohlášení konkursu u sebe. Sem patří i zástavy, které převzal od jiné osoby a věci, které zadržel. Jak se však uvádí v komentáři k zákonu o konkursu a vyrovnání, není vyloučeno, aby tyto věci prodal správce konkursní podstaty nikoli v rámci zpeněžení podstaty, ale v rámci možnosti jejich prodeje k uhrazení zajištěné pohledávky.¹²

3) Závazky třetích osob, kterými se zaručily za závazky dlužníka. Stejně je to i u povinnosti osobně ručících společníků vzhledem k závazkům společnosti.

Rozsah konkursní podstaty se však během konkursního řízení může měnit. Buď může dojít k omezení rozsahu nebo naopak k rozšíření.

K omezení podstaty může dojít:

1. tím, že z podstaty budou některé věci vyloučeny v případě, že k nim třetí osoba uplatnila právo,
2. tím, že po vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů případnou některé věci vlastnický úpadcovu manželovi,
3. vyloučením nedobytných pohledávek a věcí, které nebylo možné zpeněžit.

K rozšíření konkursní podstaty zase může dojít:

1. úspěšným odporem proti právním úkonům, které zkracovaly věřitele,
2. úspěšným vymáháním pohledávek, které vznikly před prohlášením konkursu,
3. vrácením věcí do konkursní podstaty třetími osobami.¹³

Pro rozsah konkrétní konkursní podstaty je pochopitelně rozhodující, co vše je skutečně do ní zahrnuto. Z toho důvodu je důležitý soupis aktiv, který je upraven v zákonu o konkursu a vyrovnání v §§ 17 – 19.

Tento soupis (inventarizaci) provádí správce podle pokynů soudu za použití seznamu předloženého úpadcem a za součinnosti věřitelského výboru. Do soupisu je třeba pojmut nejen věci, které má úpadce sám v detenci, nýbrž i ty, které má ve své moci třetí osoba, již zákon ukládá, aby jejich detenci oznámila správci podstaty a strpěla jejich inventarizaci. Jinak ručí za škodu vzniklou z jejího zavinění, náhradu by ovšem bylo třeba na ni vymáhat žalobou. Soupisu samozřejmě podléhají i věcná práva a pohledávky. Sepsat je třeba také věci, o nichž jsou pochybnosti, zda patří do konkursní podstaty. Do soupisu by však bylo třeba zapsat i nároky přednesené případnými třetími osobami.

Je samozřejmé, že soupis lze podle potřeby měnit a doplňovat.

¹²F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání. – Komentář*, 2. vyd., Praha, C.H.Beck 1994, s. 48.

¹³F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání. – Komentář*, 2. vyd., Praha, C.H.Beck 1994, s. 50.

V této souvislosti nás zajímá jaký má soupis konkursní podstaty právní význam.

Ke vzniku konkursních aktiv v procesním smyslu je třeba příslušných úkonů. Sestavení soupisu je jedním z těchto úkonů. Na rozdíl od právní úpravy z roku 1931 je sestavení soupisu obligatorní náležitostí konkursního řízení. Názor na význam soupisu podstaty se v naší odborné literatuře vyvíjel. Vyvíjel se i u zákonodávce. Podíváme-li se do důvodové zprávy ke konkursnímu řádu č. 337/1914 ř. z. nalezneme zde následující hodnocení: „Právní význam inventáře je nepatrný, značně menší než význam nájemního protokolu. V poměru k třetím osobám je inventář bezvýznamný, je to pouze v poměru mezi úpadcem, správcem podstaty a věřiteli směrnic ve smyslu § 263 obč. zák., účetní pomůcka, nic jiného. Nic se nestane konkursním majetkem, protože je to v inventáři, nic neztrácí této vlastnosti, protože to chybí v inventáři.“ Odborná literatura, která na tato konstatování navazuje, k tomu dodává, že soupis nepůsobí konstitutivně, neboť když je do něho pojata cizí věc, tato se nestává úpadcovým vlastnictvím, a naopak tím, že některá úpadcova věc nebyla do něho pojata, nepřestává být jeho vlastnictvím. Soupis nedokazuje, že v něm obsažené věci patří do konkursní podstaty. Důvodů, které bagatelizovaly význam konkursní podstaty bylo na stránkách odborných časopisů sneseno ještě mnohem více, mimo jiné se zkoumaly vlivy soupisu vůči třetím osobám, které jsou držiteli věcí, jež jsou ve vlastnictví dlužníka (detentori).

Sestavení soupisu konkursní podstaty je nepochybně procesním úkonem konkursního správce. Poněvadž mu však zákon nepřiznává žádné materiálněprávní účinky, nemůže působit konstitutivně. Nějaké právní účinky však musí mít, neboť jeho vytvoření nemůže být zcela bezúčelné. Musí mít procesní účinek, jenž spočívá v konstituování konkursních aktiv v procesním smyslu. Procesněprávními aktivy jsou ta, která jsou konkursním správcem, a poté případně konkursním soudem, (pokud seznam schvaluje, není to však povinnost předepsaná zákonem) za materiálněprávní aktiva uznána. Skutečnost, že byla určitá věc zapsána do seznamu, je dokladem toho, že ji konkursní správce považuje za součást materiálněprávních aktiv a skutečnost, že tam jiná věc není zapsána, je dokladem toho, že konkursní správce, ač věděl o její existenci, nepovažoval ji za součást těchto aktiv.

Soupis podstaty tedy nemá konstitutivní účinky, má procesněprávní význam. Zároveň je však třeba provedení soupisu podstaty považovat za jeden z prvních úkonů správce, který lze označit za správu podstaty.

2. Správce konkursní podstaty

Výsledek konkursního řízení závisí na konkursním soudem a správci podstaty. Úkolem konkursního soudu je dbát o právní stránku celé záležitosti, kdežto správci podstaty zase připadá hlavně péče o její hospodářskou stránku. Zákon sice rámcově stanoví jednotlivé jejich úkoly a tím dává najevo, co považuje za *conditio sine qua*

non doclení takového výsledku, ale mnohem více než na prostém splnění těchto zákonných ustanovení ve skutečnosti záleží na povahových vlastnostech, životních zkušenostech a odborných znalostech obou těchto činitelů. Neboť nejde jen o to, aby bylo učiněno zadost těmto zákonným ustanovením, nýbrž také o to, jak jim bude učiněno zadost, tj. co vše z nich dovedou vytěžít tito v zájmu věci. Proto při výběru správce podstaty je třeba postupovat co nejpečlivěji. O specifikaci zvláštních osobních vlastností správce podstaty zákon nemá žádné ustanovení.

Každé konkursní řízení musí mít svého správce. V každém konkursu je soudem ustaven jen jeden správce. Konkursní řád z roku 1869 připouštěl možnost více správců podstaty v jednom konkursu, tedy kolektivní výkon správy, ale pozdější právní úpravy od toho upustily. Správcem podstaty smí být jen fyzická osoba. Táž fyzická osoba však smí být současně správcem podstaty ve více konkurech.

Záruka správného výběru správce podstaty je dána tím, že ho vybírá a jmenuje konkursní soud, a také jedině ten ho může funkce zbavit. Výběr správce ani jeho odvolání nemůže nikdo ovlivnit, zejména v tomto směru nemají žádný vliv ani úpadce ani věřitelé. Ze signalizační role věřitelského výboru však vyplývá, že by tento výbor mohl soudu doporučit změnu osoby správce, pokud by s jeho činností nebyli věřitelé spokojeni. Jejich návrh je však pro soud nezávazný, má jen doporučující charakter. Toto je také v souladu s ustanovením § 8 odst. 5 zákona o konkursu a vyrovnání.

Správci podstaty je podle § 8 zákona o konkursu a vyrovnání ustanoven současně s prohlášením konkursu. Není účastníkem řízení, ale patří do okruhu tzv. osob zúčastněných na řízení. Z hlediska předpisů procesního práva je ovšem procesním subjektem. Ve dvou případech však má přece jen postavení účastníka. Jednak tehdy jestliže v rámci konkursního řízení uplatňuje své vlastní pohledávky proti podstatě, a to pohledávku odměny a pohledávku úhrady vynaložených nákladů. V druhém případě je tomu ve sporech, které souvisejí s konkursem buď proto, že jde o řízení, která v době prohlášení již probíhala anebo proto, že jde o tzv. incidenční spory.¹⁴

Správce podstaty se zásadně vybírají ze seznamu správců, který vede soud příslušný k řízení. Do tohoto seznamu správců podle zákona o konkursu a vyrovnání lze zapsat jen bezúhonnou fyzickou osobu, která je plně způsobilá k právním úkonům, má přiměřenou odbornou způsobilost a se zápisem souhlasí. Osoby zapsané do seznamu správců mohou odmítnout tuto funkci jen v případech, kdy jsou pro to důležité důvody, které posoudí soud. Výjimečně může soud ustavit správcem i osobu do seznamu správců nezapsanou, splňuje-li podmínky pro zapsání do tohoto seznamu. Podmínkou pro zapsání do seznamu je vlastní žádost osoby, která do seznamu má být zapsána. S touto podmínkou lze zapsat kteréhokoli advokáta, komerčního právníka nebo notáře, který má sídlo v obvodu soudu, který vede seznam. V případě osob jiných profesí podávají návrh na zapsání do seznamu příslušné profesní orga-

¹⁴Fr. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání. – Komentář*. 2. vydání, Praha, C.H.Beck 1994, s. 56.

nizace nebo státní orgány. Ze seznamu jsou osoby vyškrtuty buď na vlastní žádost nebo, když ztratily předpoklady pro výkon funkce správce podstaty. Pochopitelně, že důvodem pro vyškrtnutí ze seznamu je smrt příslušné osoby.

Při sestavování seznamu se soud řídí vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 476/1991 Sb. novelizovanou vyhláškami č. 37/1992 Sb. a č. 583/1992 Sb. Zde jsou uvedeny formální požadavky zápisu.

Podle uvedené vyhlášky v návrhu na zápis se uvede jméno, příjmení a datum narození osoby, jíž se návrh týká, její povolání nebo zaměstnání, sídlo a trvalý pobyt.

K návrhu na zápis osob uvedených v § 2 odst. 1 písm. a) citované vyhlášky, tedy advokáti, komerční právníci a notáři, kteří mají sídlo v obvodu příslušnou soudu, musí být připojen doklad o tom, že osoba, žádající o zápis do seznamu správců, je zapsána v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou nebo v seznamu komerčních právníků vedeném Komorou komerčních právníků České republiky.

K návrhu na zápis osob uvedených v § 2 odst. 1 písm. b), tedy jiné vhodné osoby musí být připojen

- a) souhlas osoby, jíž se návrh týká, se zápisem do seznamu správců,
- b) osvědčení o bezúhonnosti a přiměřené odborné způsobilosti této osoby k výkonu funkce správce, vydané navrhovatelem.

Předseda krajského soudu sestaví seznam správců podle návrhů tak, že osoby uvedené v § 2 odst. 1 písm. a) vyhlášky (advokáti, notáři a komerční právníci) se zapíše odděleně od osob uvedených v § 2 odst. 1 písm. b) vyhlášky (jiné vhodné osoby).

Zápis se provádí v pořadí určeném dnem podání návrhu na zápis. Je-li týž den podán návrh na zápis více osob do seznamu, určuje se pořadí mezi nimi podle abecedy.

O zápisu do seznamu správců vyrozumí předseda krajského soudu osobu, jíž se zápis týká. O zápisu osob uvedených v § 2 odst. 1 písm. a) vyrozumí dále Českou advokátní komoru nebo Komoru komerčních právníků, jejichž členem je zapsaná osoba; o zápisu osob uvedených v § 2 odst. 1 písm. b) vyrozumí též navrhovatele, který podal návrh na jejich zápis.

Seznam správců předseda krajského soudu průběžně doplňuje.

V souladu s ustanoveními občanského soudního řádu osoba správce nesmí být podjatá. Podjatost může být také důvod, pro který osoba ustanovená správcem, tuto funkci odmítne.

Správce má nárok na náhradu výdajů a na odměnu. Jakékoli dohody správce s úpadcem nebo věřiteli o odměně jsou neplatné.

Nároky správce jsou nároky za podstatou, které lze uspokojit kdykoli během konkursu, a to v plné výši. Vyúčtování samozřejmě musí být obsaženo v konečné zprávě.

Odměna správce je upravena v citované prováděcí vyhlášce.

Konkursní odměna podle této vyhlášky činí

z prvních 10 000 Kč aktiv 10 % z přebývajících částky až do 50 000 Kč aktiv % 8 z přebývajících částky až do 100 000 Kč aktiv % 4 z přebývajících částky až do 500 000 Kč aktiv 1,5 % z přebývajících částky až do 1 000 000 Kč aktiv 0,75 % z další přebývajících částky 0,25 %
nejméně však 400 Kč.

Vyrovnací odměna činí jednu třetinu procentního určení konkursní odměny uvedené shora, vypočtené z částky použité k uspokojení věřitelů, nejméně však 200 Kč.

Jestliže byl ustanoven zvláště správce podle § 9 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, soud odměnu přiměřeně tomuto rozsahu správy zvýší, nejvýše však o jednu čtvrtinu.

Konkursní odměna nebo vyrovnací odměna může být zvýšena až o 10 %, jestliže činnost správce byla mimořádně náročná. Za účast v občanském soudním řízení, řízení exekucím a za úkony ve správním řízení přísluší správci ustanovenému z osob uvedených v § 2 odst. 1 písm. a) vyhlášky (advokáti, notáři a komerční právníci) odměna podle zvláštního předpisu (viz § 12 a násl. vyhlášky ministerstva spravedlnosti ČR č. 270/1990 Sb., o odměnách advokátů a komerčních právníků za poskytování právní pomoci). Je-li správcem ustanovena osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) vyhlášky (jiné vhodné osoby), přísluší jí odměna ve výši určené soudem, nejvýše však ve výši tří čtvrtin odměny, která by náležela osobám uvedeným v § 2 odst. 1 písm. a) vyhlášky.

Bylo-li v konkursním řízení činně více správců konkursní podstaty, zástupce správce konkursní podstaty nebo zvláštní správce, náleží každému z nich podíl konkursní odměny, odpovídající rozsahu a délce doby jejich činnosti.

Pokud bylo ve vyrovnacím řízení činně několik vyrovnacích správců, náleží každému z nich podíl vyrovnací odměny odpovídající rozsahu a délce doby jejich činnosti.

Práce správce konkursní podstaty je velmi náročná. Správce má nejen řadu práv, ale ještě více povinností, které můžeme vyčíst z řady ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání. Povinnosti a práva správce mají ryze osobní povahu. Správce je nemůže platně, zejména ze smlouvy postoupit některému účastníkovi, tedy ani věřiteli, natož úpadci. Smluvně je však nemůže postoupit ani jinému orgánu zúčastněnému na řízení. To však neznamená, že by se nesměl poradit například s jiným advokátem nebo znalcem v příslušném oboru.

Pokud jde o otázku, zda se smí dát zastupovat advokátem na základě plné moci, je třeba rozeznávat na jedné straně spory, v nichž vystupuje jako strana, a na činnost mimo spory. Je-li stranou ve sporu, platí o něm všechna ustanovení občanského soudního řádu o stranách; neboť zákon o konkursu a vyrovnání o tom zvláštní ustanovení nemá. V jakémkoli sporu se bude tedy moci nechat zastupovat na základě

procesní plné moci advokátem, případně jinou osobou a v občanskoprávních sporech, kde se předpokládá nucené zastoupení, musí být zastoupen advokátem nebo komerčním právníkem, pokud nemá sám právnícké vzdělání.

Základní povinností správce je hájit společné zájmy proti zvláštním zájmům jednotlivých účastníků. Tento základní úkol je potom specifikován konkrétními povinnostmi, obsaženými v jednotlivých ustanoveních zákona o konkursu a vyrovnání:

1. Prohlášením konkursu přechází oprávnění nakládat s majetkem podstaty na správce. Právní úkony úpadce, týkající se tohoto majetku, jsou vůči konkursním věřitelům neúčinné. Osoba, která uzavřela s úpadcem smlouvu, může od ní odstoupit, ledaže v době jejího uzavření věděla o prohlášení konkursu. (§ 14 odst. 1 písm. a/ zákona o konkursu a vyrovnání)
2. Správce podstaty dává souhlas k některým právním úkonům úpadce, například úpadce může odmítnout přijetí daru nebo odmítnout dědictví jen se souhlasem správce. (§ 14 odst. 1 písm. b/ zákona o konkursu a vyrovnání)
3. Řízení týkající se nároků na oddělené uspokojení (§ 28) nebo na vyloučení věci z podstaty, lze zahájit a v něm pokračovat jen proti správci. (§ 14 odst. 1 písm. c/ zákona o konkursu a vyrovnání)
4. Jiná řízení než uvedená v § 14 odst. 1 pod písmenem c) se přerušují. V těchto řízeních se však pokračuje na návrh správce, úpadceva odpůrce nebo nerozlučeného účastníka řízení (§ 91 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Úpadce může tento návrh podat jen neúčinně-li tak správce ve lhůtě určené soudem. (§ 14 odst. 1 písm. d/ zákona o konkursu a vyrovnání)
5. Správce podstaty má vedle věřitele právo odporovat právním úkonům. (§ 16 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání)
6. Úpadce je povinen neprodleně sestavit a odevzdat správci seznam svých aktiv a pasiv s uvedením svých dlužníků, věřitelů a jejich adres, odevzdat správci své obchodní knihy i všechny potřebné doklady a poskytnout mu nutná vysvětlení. Předložený seznam aktiv a pasiv musí úpadce podepsat a výslovně uvést, že je správný a úplný. (§ 17 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání)
7. Jestliže konkurs navrhuje dlužník, předloží seznam svých aktiv a pasiv spolu s návrhem na konkurs; nejde-li o jeho návrh, předloží úpadce seznam ihned, jakmile ho správce k předložení seznamu vyzve, nejpozději do 15 dnů od prohlášení konkursu (§ 17 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
8. Soupis podstaty provede správce podle pokynů soudu za použití seznamu předloženého úpadcem a za součinnosti věřitelského výboru. Nesplnil-li úpadce povinnosti podle § 17 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání, uloží mu soud, aby se dostavil k sepsání zápisu o seznamu majetku, a aby vydal potřebné listiny správci (§ 18 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání).

9. Kdo má věc náležející do podstaty, je povinen to oznámit správci, jakmile se dozví o prohlášení konkursu, a musí umožnit správci, aby věc byla zapsána do soupisu a odhadnuta; jinak odpovídá za škodu tím vzniklou (§ 18 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
10. Součástí soupisu je odhad provedený soudním znalcem podle cenových předpisů platných ke dni provedení soupisu (např. vyhláška ministerstva financí České republiky č. 393/1991 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osohního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění pozdějších předpisů). Souhlasí-li s tím věřitelský výbor, může se soud spokojit s oceněním provedeným úpadcem nebo správcem (§ 18 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání).
11. Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc je do soupisu pojata oprávněně (§ 19 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
12. Příhlášky se podávají u soudu dvojmo. Pokud se pohledávka opírá o písemný právní úkon, je třeba připojit i listinu o tomto úkonu. Konkursní věřitelé, kteří mají bydliště nebo sídlo v cizině, jsou povinni v přihlášce uvést jméno svého zástupce pro doručování v tuzemsku, jinak jim zástupce pro doručování stanoví na jejich náklad soud. Správci se doručuje druhý stejnopis přihlášených pohledávek a opis přihlášky dodané do soudního spisu; přihlášené pohledávky sestaví správce do seznamu podle pořadí pro účely rozvrhu (§ 20 odst. 2 a 3 zákona o konkursu a vyrovnání).
13. Správce přezkoumá přihlášky především podle úpadcových obchodních knih a jiných dokladů a vyzve úpadce, aby se k sestavenému seznamu přihlášek vyjádřil. Tento seznam předloží soudu (§ 20 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání).
14. Do seznamu přihlášených pohledávek, který vyhotoví správce jsou účastníci oprávněni nahlédnout, stejné právo nahlížet mají do dokladů o těchto pohledávkách (§ 20 odst. 5 zákona o konkursu a vyrovnání).
15. Pohledávka se pokládá za zjištěnou, byla-li uznána správcem a nebyla-li popřena žádným z konkursních věřitelů. Popření pohledávky úpadcem se poznamená v seznamu přihlášek, ale nemá pro zjištění pohledávky význam (§ 23 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání).
16. Správce je oprávněn popřít nárok přihlášený konkursním věřitelem, výši nároku nebo jeho právní důvod. O tom soud vyzve úpadce, aby nárok, jeho výši nebo právní důvod uplatnil do 30 dnů u soudu, který prohlásil konkurs, nebo u jiného příslušného orgánu s tím, že jinak na popřeny nárok, jeho uplatněnou výši nebo uplatněný právní důvod nevezme zřetel (§ 24 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání).

17. Popře-li správce nárok už vykonatelný, vyzve ho soud, aby své popření uplatnil do 30 dnů u soudu, který prohlásil konkurs, popřípadě u jiného příslušného orgánu s tím, že jinak se nárok bude považovat za zjištěný (§ 24 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
18. Správce je oprávněn k provedení vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu namísto úpadce, včetně podání návrhu na vypořádání tohoto bezpodílového spoluvlastnictví manželů soudem. Dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je správce oprávněn uzavřít jen ve formě smíru schváleného soudem. S touto dohodou musí před jejich předložení soudu projevit souhlas věřitelský výbor (§ 26 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
19. Jestliže k zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů došlo před prohlášením konkursu,
 - a) dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů uzavřené v posledních šesti měsících před prohlášením konkursu jsou neplatné;
 - b) bylo-li už zahájeno řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které nebylo dosud pravomocně skončeno, vstupuje správce do řízení namísto úpadce dnem prohlášení konkursu;
 - c) nebylo-li ještě zahájeno řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, je správce povinen neprodleně podat návrh na toto vypořádání namísto úpadce;
 - d) k účinnosti dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je třeba schválení soudem (§ 26 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání).
20. Podstatu lze zpeněžit buď prodejem věcí způsobem upraveným v ustanoveních občanského soudního řádu o exekuci soudem nebo prodejem mimo dražbu. Prodej mimo dražbu uskuteční správce se souhlasem soudu a věřitelského výboru a po slyšení úpadce za podmínek stanovených soudem. Věci lze prodat mimo dražbu i pod odhadní cenou. Obdobně lze převést i úpadcovy sporné nebo obtížně vymahatelné pohledávky. Zpeněžení věcí prodejem podle ustanovení občanského soudního řádu o exekuci provede soud na návrh správce, který má přitom postavení oprávněného (§ 27 odst. 1, 2, 3 zákona o konkursu a vyrovnání).
21. Nedobytné pohledávky a věci, které nebylo možno prodat, může správce po schválení soudem vyloučit z podstaty. Věřitelský výbor s tím musí předem projevit souhlas. (§ 27 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání)
22. Se souhlasem soudu a věřitelského výboru může správce zpeněžit věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které slouží provozování podniku jednou smlouvou; jinak se pro tuto smlouvu přiměřeně použijí ustanovení obchodního zákoníku

- (§ 476 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník) práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů však přecházejí z prodávajícího na kupujícího. Výtěžek tohoto prodeje je součástí celkového výtěžku zpeněžení konkursní podstaty a nemůže sloužit pouze ke krytí závazků, souvisejících s prodávajícím podnikem (§ 27a zákona o konkursu a vyrovnání).
23. Věřitelé pohledávek, které byly zajištěny zástavním nebo zadržovacím právem, popřípadě omezením převodu nemovitosti, mají při zpeněžení právo; aby jejich pohledávka byla uspokojena z výtěžku prodeje věci, na ní zástavní nebo zadržovací právo vázne. Výtěžek z prodeje věci do výše zajištěné pohledávky věřitelům vydá správce se souhlasem soudu. Nebyla-li zajištěná pohledávka takto plně uspokojena, považují se její neuspokojená část za pohledávku přihlášenou podle § 20 zákona o konkursu a vyrovnání (§ 28 odst. 1 a 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
 24. Výtěžek z prodeje věci do výše zajištěné pohledávky věřitelům vydá správce se souhlasem soudu. Nebyla-li zajištěná pohledávka takto plně uspokojena, považují se její neuspokojená část za pohledávku přihlášenou podle § 20 zákona o konkursu a vyrovnání (§ 28 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
 25. Správce podává soudu zprávy o zpeněžování majetku z podstaty. Konečnou zprávu spolu s vyúčtováním své odměny a výdajů předloží soudu po zpeněžení majetku z podstaty. Odměnu a výdaje vyúčtují i zvláštní správci a zástupce správce, jakož i ti, kdo byli soudem v průběhu řízení funkce správce zproštěni (§ 29 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání).
 26. Soud přezkoumá konečnou zprávu o zpeněžení majetku z podstaty a o vyúčtování odměny a výdajů, odstraní po slyšení správce shledané chyby anebo nejasnosti a uvědomí o konečné zprávě a vyúčtování úpadce a konkursní věřitele. Upozorní přitom, že do 15 dnů ode dne, kdy konečná zpráva a vyúčtování byly vyvěšeny na úřední desce soudu, mohou proti nim podat námitky (§ 29 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání).
 27. Konečnou zprávu a vyúčtování projedná soud při jednání, ke kterému obehle správce, úpadce a konkursní věřitele, kteří podali námitky, a věřitelský výbor, a rozhodne o ní usnesením, které jim doručí a vyvěsí na úřední desce soudu (§ 29 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání).

Výčet správcových oprávnění a povinností však není zdaleka úplný. Každé konkursní řízení má svá specifika a proto činnost správce podstaty bude mnohem rozmanitější. Zejména to bude v případě, když součástí konkursní podstaty bude podnik, jenž je v provozu. Povinností správce bude zajistit jeho další činnost. Správce se proto změní v manažera či ekonoma.

Jak správně upozorňuje Fr. Zoulik ve svém komentáři¹⁵, činnost správce má některé rysy, kterými se podobá činnosti likvidátora právnické osoby. Zároveň však

¹⁵Fr. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání. - Komentář*. 2. vydání, Praha, C.H.Beck 1994, s. 58.

Zoulik upozorňuje na základní odlišnosti mezi správcem a likvidátorem. Upozorňuje, že zatímco správce podstaty je subjektem soudního řízení (procesním subjektem), má likvidátor postavení statutárního orgánu právnické osoby v likvidaci (jeho postavení se opírá o právo hmotné). Z tohoto základního rozdílu vyplývají i difference další, a to v rozsahu jejich činnosti, v její povaze, ve způsobu ustavování a odvolání, v jejich odpovědnosti atd. Přes tyto rozdíly by si činnost likvidátora a správce podstaty natolik konkurovaly (zejména při výkonu dispozičních oprávnění), že správce podstaty a likvidátor nemohou působit vedle sebe, proto prohlášením konkursu činnost likvidátora končí až do zrušení konkursu, a to i v případě, že to byl likvidátor, kdo je navrhovatelem konkursu. Likvidátor se ovšem konkursního řízení účastní jako orgán jednající jménem dlužníka.

Konečně je třeba se zastavit u otázky odpovědnosti správce podstaty. Přichází v úvahu tři druhy sankcí za porušení povinnosti. Jednak za použití občanského soudního řádu, jednak zákona o konkursu a vyrovnání a jednak občanského zákoníku.

Podle občanského soudního řádu (§ 53) je umožněno tomu, kdo hrubě ztěžuje postup řízení zejména tím, že se nedostaví bez vážného důvodu k soudu nebo neposlechne příkazu soudu, nebo kdo ruší pořádek, nebo kdo učinil hrubě urážlivé podání, uložit předsedou senátu usnesením pořádkovou pokutu do výše 50 000 Kč. Je nesporné, že právě tyto prohřešky měl na mysli § 8 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání.

Za použití § 8 odst. 5 z důležitých důvodů může soud, na návrh některého účastníka nebo i bez návrhu, správce zprostit funkce. Důležité důvody mohou mimo jiné spočívat v neplnění povinností.

Podle § 8 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání je správce povinen při výkonu funkce postupovat s odbornou péčí a odpovídá za škodu vzniklou porušením povinností, které mu ukládá zákon nebo které mu uloží soud. Uplatnit je zde tedy možné § 420 a násl. občanského zákoníku pojednávající o odpovědnosti za škodu.

I když správce musí vykonávat svou funkci osobně, mohou vedle něho být ustaveni jednak zvláštní správce, jednak zástupce správce. Podle § 9 totiž jestliže to vyžaduje rozsah správy, může soud ustavit pro pomoc správců zvláštního správce pro určitý obor správy. Zvláštní správce má práva, povinnosti a odpovědnost správce v mezích své působnosti. Jestliže je to účelné, může soud ustavit správců zástupce pro případ, že by ze závažných důvodů nemohl přechodně svou funkci vykonávat.

V případě velkého rozsahu správy je tedy možné jmenovat zvláštního správce, který bude vystupovat souběžně se správcem podstaty. Dikce zákona nevyklučuje, aby dokonce bylo jmenováno několik zvláštních správců. V případě velkého podniku, který bude třeba udržovat v chodu to bude dokonce zcela nezbytné.

Zvláštní správce je ustaven stejným způsobem jako správce podstaty, je rovněž vybírán ze seznamu správců. Na rozdíl od správce podstaty však nemusí být jme-

nován při prohlášení konkursu. K jeho jmenování může dojít kdykoli v průběhu konkursu, když si to vyžádají okolnosti.

Důležité si je uvědomit jeho postavení. Zvláštní správce je jmenován pro určitý obor správy. Za tu také odpovídá. Není tedy v podřízeném postavení konkursního správce. Případné konflikty mezi správcem podstaty a zvláštním správcem musí řešit soud.

Odlíšným případem je jmenování zástupce správce. Ten je jmenován pro případ, že správce podstaty svou funkci nemůže vykonávat. Ani zde se nejedná o podřízenost, protože zástupce správce svou funkci vykonává v době, kdy správce podstaty je nečinný. Z toho mu také vzniká odpovědnost za činnost vykonávanou v době, kdy správce podstaty svou funkci nevykonával.

Zvláštní správce i zástupce správce mohou být funkce zproštěni po úvaze soudu, pokud pomínou důvody, pro něž byli jmenováni.

Odměna za jejich výkon náleží stejně jako správci podstaty podle vyhlášky jim č. 476/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Samozřejmě, že se bude jednat o určitý podíl, odpovídající délce a rozsahu jejich činnosti.

* * *

S U M M A R Y

Status of Creditors in the Bankruptcy Proceedings

The term of a „creditor“ ranks among terms used in the substantive legal branches. It originated in the Roman law already, however, at that time it was used in a narrow sense of the word in cases concerning monetary credits both in civil law and praetorial law. Further development of private law formed a stable position of the term in obligation law.

A creditor is a party to the bankruptcy proceedings, the status of a creditor in a narrow sense of the word being thus defined in § 7 stipulating that creditors are persons applying their claims. The stated definition implies that a person who is not endowed with legal subjectivity of the substantive nature and thus fails to have capacity to be a creditor in the frame of substantive law, may not be a creditor in the bankruptcy proceedings. It is not decisive whether private law or public law are in question. Domestic creditors as well as foreign creditors are endowed with the same rights in the bankruptcy proceedings provided that reciprocity is guaranteed.

From the viewpoint of procedural law, a general creditor does not gain the status of a creditor in the bankruptcy proceedings prior to applying his/her claims

which is effected by means of either submitting a proposal for the declaration of the bankruptcy proceedings in accordance with § 4 of the Act on Bankruptcy and Settlement Proceedings, or by submitting an application comprising his/her claim as stipulated in § 20 of the Act on Bankruptcy and Settlement Proceedings. It implies that a person who has a certain claim on a bankrupt is a party to the bankruptcy proceedings as well as a person who urges that he/she has such a claim regardless of the fact whether his/her demand is or is not in compliance with substantive law. However, a person ceases to be a party to the bankruptcy proceedings, i.e. a creditor in the bankruptcy proceedings in the moment as of which his/her claim is successfully denied. This points at another fact, that is to say a number of creditors may vary during the bankruptcy proceedings. A person or persons declaring the bankruptcy proceedings gain the status of creditors prior to the declaration of the bankruptcy proceedings. Nevertheless, upon the moment of declaring the bankruptcy proceedings the number of creditors is not final. The status of creditors gain persons who apply their claims in accordance with § 20 of the Act on Bankruptcy and Settlement Proceedings. Some creditors, however, apply their claims directly against the administrator of bankruptcy assets without submitting their application which refers mainly to claims on bankruptcy assets. In the event that those persons apply their claims it is necessary to consider them parties to the bankruptcy proceedings. Undoubtedly, a proposer is considered a party to the proceedings as well.

However, a definition of the bankruptcy assets stipulated in the valid Act on Bankruptcy and Settlement Proceedings is a rather general one and solves neither the function of the bankruptcy assets nor the legal nature of the property forming the bankruptcy assets, yet the bankruptcy assets rank among the basic terms of bankruptcy law. We have to apply some other provisions included in the stated act to be able to answer the mentioned questions. The author of this article examines the bankruptcy assets from various viewpoints. Eventually, the status of the administrator of bankruptcy assets is dealt with.